

'קידוש השם' – המושג המקראי ויחסו למקדש וקודשיו

- א. "ונקדשתי בתוך בני ישראל"
- ב. קריאה בשם ה'
- ג. מלחמת התורה ב'שמות' (=מזבחות) האלילים
- ד. נשיאת שם ה'
- ה. שם בן נח
- ו. שאלת משה "ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם"
- ז. "ומה תעשה לשמך הגדול"
- ח. הרחבת המושג שם ה' בגאולה
- ט. חזרת שם ה' למקדש

א. "ונקדשתי בתוך בני ישראל"

נאמר בספר ויקרא בפרק כב, לב:

וְלֹא תַחֲלִלּוּ אֶת שֵׁם קְדֹשִׁי וְנִקְדְּשִׁיתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם.

פסוק זה נאמר בהקשר לאיסור הקרבת פסולי המוקדשים (בעלי מום, מחוסרי זמן וכוונה). מדוע קידוש וחילול שמו ית' קשור דווקא למצוות אלו?

רש"י בהתבססו על מדרש תורת כהנים (אמור, פרק ט, ד) על פסוק זה כתב בפירושו:

"ולא תחללו" – לעבור על דברי מזידין. ממשמע שנאמר "ולא תחללו", מה ת"ל "ונקדשתי"? – מסור עצמך וקדש שמי. יכול ביחיד? ת"ל "בתוך בני ישראל".

פירוש רש"י מוציא את סיכום הפרשה מכל הפרשה לעבר הגדרה כללית ביחס למצוות המביאות את האדם הפועל על פיהן לקידוש שמו ית'. להבנת רש"י, אכן אין קשר למצוות הקורבנות ולקידוש שמו מעבר לשאר המצוות. פירוש זה מתאים למסורת חז"ל הרואה בקידוש שם שמים הנחיה כללית במצוות וכך מובא במסכת סנהדרין עד ע"א:

---

1. הרד"צ הופמן (ויקרא, ח"ב עמ' פד) ראה בפסוקים אלו סיכום לכל מצוות הקדושה ואיסור חילולה המתחילות בפרק יט. אמנם גם לשיטתו יש להעיר שמלבד הפסוקים הללו אף לשאר החטיבות הפנימיות של כל היחידה של הקדושה יש סיכום עצמי (כגון יט, לו-לז וכן כ, כו, כא, טו, כא, כג, כב, טז). אי לכך יש לחפש קישור בין הפסוקים הללו מלבד לפרשה כולה אף לפסולי המוקדשים באופן ייחודי.

תניא, אמר רבי ישמעאל: מנין שאם אמרו לו לאדם עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג, מנין שיעבוד ואל יהרג? תלמוד לומר "וחי בהם" ולא שימות בהם. יכול אפילו בפרהסיא? תלמוד לומר "ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי".

כך במפורש ביאר רמב"ן בפירושו לפסוק זה את הבנת חז"ל כי הציווי על קידוש שמו והאיסור על חילולו אינו קשור בדווקא למצוות הקורבנות וזו לשונו:

וטעם "ונקדשתי בתוך בני ישראל" – על דעת רבותינו (תו"כ פרק ט ד) מצות עשה, שנקדש את שמו במצות ליהרג עליהן ולא נעבור, וזה טעם "המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים", שהוא טעם יכלול כל המצות, שראוי לקדש שמו עליהם בעבור שאנחנו עבדיו אשר גאלנו ממצרים.

מעבר לקושי העקרוני להוציא את משמעות הפסוק המסיים את הפרשה מהפרשה עצמה, בפרשה זו נראה הדבר קשה יותר. בפתח הפרשה של פסולי הקרבה (פס' יז-יח) כתבה התורה:

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֵן וְאֶל בְּנָיו וְאֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם.

ראב"ע דייק ממילים אלו שהציווי שבפרשה פונה אל הכהנים, וזו לשונו:

וטעם "ולא תחללו את שם קדשי" – עם בני אהרן ידבר, כי הפרשה דבקה והם המצווים שלא ישחטו להם או לישראל.

לאור דבריו נוסף ונאמר כי סיומת הפסוק "ונקדשתי בתוך בני ישראל" באה בהתאמה לסיום חלקו שני של הפסוק הפותח את הפרשה – "ואל כל בני ישראל". אם כן פרשה זו מתוחמת בפתיחה ובסיומת המתאימות זו לזו ומתבקש לראות ביאור הקושר את הסיומת יחד עם שאר הפרשה.²

אף הנביא מלאכי חיזק את הקשר בין הקרבת פסולי המוקדשים לבין חילול שמו וכך נאמר:

בֵּן יִכְבֹּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו וְאִם אָב אֲנִי אֵיךְ כְּבוֹדִי וְאִם אֲדֹנִים אָנִי אֵיךְ מוֹרְאֵי אָמַר ה' צְבָאוֹת לָכֵם הַכֹּהֲנִים בּוֹזֵי שְׁמִי וְאֹמְרִים בְּמִה בְּזִינוּ אֶת שְׁמִי: מְגִישִׁים עַל מִזְבְּחֵי לָחֶם מִגָּאֵל וְאֹמְרִים בְּמִה גָּאֲלֵנוּךְ בְּאֹמְרֶיךָ שְׁלַחַן ה' נִבְזָה הוּא: וְכִי תִגְשׁוּן עֵנַר לְזִבְחֵי אֵין רַע וְכִי תִגְיִשׁוּ פֶסֶח וְחִלָּה אֵין רַע הַקְרִיבָהוּ נָא לְפָתְחֶךָ הַיְרֻצֶךָ אוּ הִישָׂא פְנֵיךָ אָמַר ה' צְבָאוֹת: וְעַתָּה חֲלוּ נָא פְנֵי אֵל וַיִּחַנְנוּ מִיָּדְכֶם הִיטָה זֹאת הִישָׂא

2. נראה שגם רמב"ן על אף הבאתו את מדרש חז"ל ראה קושי בפשטי המקראות בפירוש המנתק את מצוות קידוש שם ה' מהפרשה. על כן, בתחילת הפרשה הביא רמב"ן פירוש קבלי וכתב (ויקרא כב, ב) "ועל דרך האמת אשר הם מקדישים לי אני ה'" שלא יחללו השם המקודש לו כי שמו במקדש ה'".

מִכֶּם פָּנִים אָמַר ה' צְבָאוֹת: מִי גַם בְּכֶם וְיִסְגַר דְּלֹתֵיכֶם וְלֹא תֵאֵירוּ מִזְבְּחֵי חַנָּם אֵין לִי חֶפֶץ בְּכֶם אָמַר ה' צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא אֲרַצֶּה מִיְדְּכֶם: כִּי מִמְזִרָה שָׁמַשׁ וְעַד מְבוֹאוֹ גְּדוֹל שָׁמַי בְּגוֹיִם וּבְכָל מְקוֹם מְקַטֵּר מִגֶּשׁ לְשָׁמַי וּמִנְחָה טְהוֹרָה כִּי גְדוֹל שָׁמַי בְּגוֹיִם אָמַר ה' צְבָאוֹת: וְאַתֶּם מִחֻלָּלִים אוֹתוֹ בְּאַמְרֵיכֶם שְׁלַחַן אֲדֹנָי מִגָּאֵל הוּא וְנִיבּוֹ נִכְזָה אָכְלוּ. (מלאכי א, ו-יב)

כיון שגם פשטי המקראות בספר ויקרא וגם הנביא מלאכי התייחסו באופן ספציפי לדין פסולי המוקדשים כחילול ה' ולמנחה טהורה כקידוש שמו, נראה בענ"ד קשה לנתק את הציווי "ולא תחללו את שם קדשי" מדיני הקורבנות. נראה בעניות דעתי אפשרות נוספת לבאר את המושג שם ה' באופן שלא יחייב הוצאה של הפסוק המסכם מכל פרשת הקורבנות.³

ב. קריאה בשם ה'

אברהם אבינו הובטח מאת הבורא:

וַיֹּאמֶר ה' אֵל אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלְדֹתְךָ וּמִבְּיַת אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָךְ: וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גְּדוֹל וְאַבְרָכְךָ וְאַגְדֹּלְךָ שְׁמֶךָ וְהָיָה בְּרַכָּה.

כשעלה אברהם אבינו לארץ כנען עם ההבטחה על גידול שמו, החל בקריאה בשם ה' יחד עם בניית מזבחות וכך מתואר שם (פס' ז-ח):

וַיֵּרָא ה' אֵל אַבְרָם וַיֹּאמֶר לוֹרְעֶךָ אֶתְּךָ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' הַנְּרָאָה אֱלֹהֵי. וַיַּעֲתֶק מִשָּׁם הַהָרָה מִקְדָּם לְבֵית אֵל וַיֵּט אֶהְלֵה בֵּית אֵל מִיָּם וְהָעֵי מִקְדָּם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'. (בראשית יב, א-ב)

הקריאה בשם ה' באה יחד עם בניית מזבחות.⁴ ניתן לומר שהפעולה של הקריאה בשם ה' הייתה בבניית המזבחות באופן של פרסום שמו, כעין אנדרטה. הלא זהו גם אחד

3. לענ"ד מדברינו אלה ישנו קושי על ההגדרה של טובה גנזל (גנזל, שם ה', עמ' 206-219) כי בספר יחזקאל המושג חילול שם ה' הוא לעיני הגויים ואילו המושג טומאת שם ה' תלויה בחטאי ישראל. פסוקים אלו מראים כי חטאי ישראל באופי הקרבת הקרבנות יוצרים חילול השם ואין פה התייחסות לאומות. בהגדרה שיוצע במאמר זה יבוארו המושגים מספר יחזקאל באופן שיתאימו לשאר ההופעות שבמקרא.

4. התורה הבחינה בין הקרבת קורבן ללא בניית מזבח לבין עבודת פולחן במזבח, שרק האחרונה מכונה קריאה בשם ה'. הנה כבר קין והבל הקריבו קרבנות לה' (בראשית ד, ג-ד) ואף על פי כן נאמר על דור אנוש (שם, פס' כו) "אז הוחל לקרוא בשם ה'". רק בזמן אנוש הפולחן קיבל מקום מזבח ולכן נקראה עבודה זו ההתחלה של הקריאה בשם ה' אותה המשיך אברהם. כל זאת לפי קריאת ראב"ע שהביטוי "הוחל" הינו במשמעות של התחלה. לפי רש"י משמעות הביטוי היא מלשון חילול ואם כן אין כל הקבלה לפעולתם של קין והבל שהייתה לשם ה'. נראה שהמדרש (בראשית רבה לד, ט)

ממשמעויות המינוח שם כנאמר אצל דוד (שמו"ב ח, יג): וַיַּעַשׂ דָּוִד שֵׁם בְּשֵׁבוֹ מִהַפּוֹתוֹ אֶת אָרְם בְּגֵיאַ מֶלַח. הרי שיחד עם הניצחון בנה דוד אנדרטה המנציחה את סיפור הקרב (כאחד מהפירושים שהציע ר' יהודה קיל בפירוש דעת מקרא שם תוך השוואה לפסוק בישעיה נו, ה: "ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת").

חז"ל (זוהר ח"א דף קטז ע"א) ביארו כי דוד לא עשה פרסום לשמו אלא לשם ה'. נראה הדבר כי קריאה זו ממשיכה את הנאמר בפסוקים הקודמים (יא-יב) אצל דוד ביחס לשלל מהמלחמות:

גַּם אַתֶּם הַקְּדִישׁ הַמְּלֶךְ דָּוִד לֵה' עִם הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב אֲשֶׁר הַקְּדִישׁ מְכַל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר כִּבְשׁ: מְאָרֶם וּמְמוֹאָב וּמִבְּנֵי עַמּוֹן וּמִפְּלִשְׁתִּים וּמִצְמֶלֶק וּמִשְׁלַל הַדְּדַעְזֹר בֶּן רַחֲב מְלֶךְ צוּבָה.

שם ה' מתבאר לאור קריאה זו כמקום המציין את נוכחות הקב"ה והדבר מתגלה בבניית מזבחות.⁵ כך נאמר בציווי בניית המזבח:

מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַּעֲשֶׂה לִּי וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלֵמֶיךָ אֶת צֹאנֶיךָ וְאֶת בְּקָרֶיךָ בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבְרַכְתֶּיךָ.⁶ (שמות כ, כא)

זאת רואים בין היתר מדברי בלדד השוחי המציין שהרשע, שלא גילה בחייו את שם ה', כמידה כנגד מידה לא יוותר לו שם וזכר, וזו לשונו:

יִנְתַּק מֵאֲהָלוֹ מִבְּטָחוֹ וְתַצְעֲדֵהוּ לְמֶלֶךְ בְּלֵהוֹת: תִּשְׁכַּחַן בְּאֲהָלוֹ מִכְּלִילוֹ יִזְרַח עַל נְוָהוּ גְּפְרִית: ... זָכְרוּ אָבִד מְנִי אֶרֶץ וְלֹא שֵׁם לוֹ עַל פְּנֵי חוּץ: אֵךְ אֵלֶּה מִשְׁכָּנוֹת עוֹלָם וְזֶה מְקוֹם לֹא יִדַּע אֵל. (איוב יח, יד-כא)

המציין שאדם הראשון בנה מזבח והקריב עליו קורבן ביאר את הביטוי "הוחל לקרוא בשם ה'" במשמעות של חילול.

5. הקריאה של אברהם בשם ה' לוותה עם הקרבת קרבנות. כך כתב רמב"ן (בראשית יב, ו): "וטעם לה' הנראה אליו כי הודה לשם הנכבד וזבח לו תודה על שנראה אליו". נראה שהמילה מזבח הבאה משורש זבח מחייבת הבנה זו.

6. רמב"ן בתחילת פרשת משפטים (שמות כא, א וכן בתחילת פס' ב) הראה כי החל מסיום פרשת יתרו בציווי "אתם ראיתם כי מן השמים דיברתי עמכם" מפרטת התורה את עשרת הדיברות. הרב יעקב מדן (כי קרוב אליך, שמות, עמ' 307) הרחיב וטען שלאור ההקבלה הזו מסתבר כי פרשת המזבח המופיעה אחר האיסור "לא תעשון איתי אלוהי כסף ואלוהי זהב" לבין פרשת עבד עברי המדברת על יציאה בשנה השביעית, באה להרחיב את הדיבר "לא תשא את שם ה' אלוהיך לשווא" המופיעה אחרי הדיבר "לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני" ולפני הדיבר המצווה על שביתה ביום השביעי. לאור דברינו מובן הקשר בין איסור נשיאת שם ה' לשווא לבין בניית המזבח הבא עם שם ה' המוזכר במקום זה "בכל המקום אשר אזכיר את שמי".

כיון ששם ה' הבא במזבחות ובקורבנות המוקרבים עליהם מחיל ברכה לעולם – "אבוא אליך וברכתך", מובן מה שנצטוו הכוהנים בעת חנוכת המזבח (במדבר ו, כז) "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם".

כך אמר דוד לאחר שקיבל את הנבואה כי בנו יבנה בית לה':

וּמִי כַעֲמֹךָ כִּישְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר הִלְכוּ אֱלֹהִים לְפָדוֹת לוֹ לְעַם וְלָשׁוּם לוֹ שֵׁם וְלַעֲשׂוֹת לָכֶם הַגְּדוּלָּה וְנִרְאוֹת לְאֶרֶץ מִפְּנֵי עַמְּךָ אֲשֶׁר פָּדִיתָ לָךְ מִמִּצְרַיִם גּוֹיִם וְאֵלֹהֵיוּ. (שמו"ב ז, כג)

לאור זאת מיושבת השאלה שבה פתחנו, ומבואר כי הקרבה שאינה ראויה על גבי המזבח הינה חילול שם ה'.

לא בכדי ציין הרמב"ם בראש ספר הקורבנות את הנאמר בתהילים (קטז, יז): "לך אזבח זבח תודה ובשם ה' אקרא". הקריאה בשם ה' של אברהם היא המתגלה לדורות בקורבנות שעל גבי המזבח.⁷

בדרך זו ניתן לבאר את קריאתו של משה רבנו (תהילים לב, ג) "כי שם ה' אקרא הבו גודל לא-לוהינו". מהו הגודל שיש לתת לאלוקים בעקבות קריאת השם? לשם מענה על כך נשווה בין שירת האזינו (דברים לב) לבין מזמור קטז בתהילים שכן מצאנו שיש בו דמיון לשירת האזינו בסגנונו ובתוכנו:

שירת האזינו	מזמור קטז בתהילים
האזינו השמים ואדברה (א)	כי הטא אזנו לי (ב)
ותשמע הארץ אמרי פי (א)	אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני (א)
ומצאוהו רעות רבות וצרות... ועתה כתבו לכם את השירה (לא, יז-יח)	צרה ויגון אמצא (ג)

7. הרב יהושע ויצמן (מצוה ברה, ח"א עמ' רפה) העיר שדיני קורבן תודה התבארו בספר עבודה בהלכות מעשה הקרבנות ולא בספר קרבנות ולפיכך יש תמיהה מדוע הביא הרמב"ם פסוק זה ככותרת לספר הקרבנות. בדבריו הוא מיישב בכך שרצה הרמב"ם לקשר בכותרות את הספר הקודם לספר הבא ובכך לקשר בין ספר עבודה לספר הקרבנות לאור דברי הגמרא (מגילה יח ע"א) "וכיון שבאת עבודה באתה תודה שנאמר זובח תודה יכבדנני". אמנם יש לתמוה על דבריו שכן אם זו הסיבה שרצה הרמב"ם להביא את הפסוק המדבר על קורבן תודה בראש ספר הקרבנות מדוע לא ציטט הרמב"ם את הפסוק "זובח תודה יכבדנני" (תהילים נ, כג) שאותו ציטטה הגמרא. אמנם לדברינו רצה הרמב"ם להראות ששם ה' הוא המתגלה בקרבנות ועל כן הביא דווקא את הפסוק "לך אזבח זבח תודה ובשם ה' אקרא" המקשר בין זביחת הקרבנות לבין הקריאה בשם ה'.

שירת האזינו	מזמור קטז בתהילים
כי שם ה' אקרא (ג)	ובשם ה' אקרא (ד)
צדיק וישר הוא (ד)	חנון ה' וצדיק (ה)
אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם (כו)	אפפוני חבלי מות (ג)
אני אמית ואחיה (לט)	כי חלצת נפשי ממות... אתהלך לפני ה' בארצות החיים (ח-ט)

במזמור זה תיאר דוד את מצבו הקשה (שם, פס' ג): "אפפוני חבלי מות ומצרי שאול מצאוני". תגובתו של דוד היתה קריאה בשם ה' יחד עם תפילה (שם, פס' ד) "ובשם ה' אקרא אנא ה' מלטה נפשי". תפילתו של דוד נענתה (שם, פס' ד-ה): "חנון ה' וצדיק וא-לוהינו מרחם. שומר פתאים ה' דלותי ולי יהושיע". כתוצאה מכך רצה דוד להשיב לבורא על טובתו אך התלבט כיצד יעשה זאת (שם, פס' יב) "מה אשיב לה' כל תגמלוהי עלי". אמנם החליט דוד שיחזור שוב על קריאתו לה' אך הפעם בסגנון של תודה (שם, פס' יג): "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא". קריאה זו לוותה בצירוף האמירה המתארת את התפילה שהייתה בעת הצרה שלוותה בנדר שאם יינצל יקריב דוד קורבן תודה (שם, פס' יד-יז): "נדרי לה' אשלם נגדה לכל עמו. יקר בעיני ה' המוותה לחסידיו. אנה⁸ ה' כי אני עבדך, אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי. לך אזבח זבח תודה ובשם ה' אקרא". הקריאה בשם ה' בעת הצרה מחייבת לא להיות כפויי טובה בעת שניוושע מהצרות ונזכור את ה' שהושיע אותנו ונקריב לפניו קורבן תודה.

התביעה לקריאה בשם ה' הבאה עם קורבנות התודה במקדש (שם, יט): "בחצרות בית ה' בתוככי ירושלים" נראה שנלקחה מתביעת משה לעם. בשירת האזינו (דברים לב, ו) האשים משה את העם שלא ידעו להכיר תודה לה' על חסדיו "הלה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם, הלא הוא אביך קנך הוא עשך ויכוננך". רצה משה שיידע העם להקריב קורבנות בעת שיקרא משה לה' ויספר את שבחיו "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוהינו" אך במקום זאת נתן העם את זבחיו לאלוהים אחרים (שם, פס' לח) "אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם".

8. הכתיבה אנה הובהרה אצל הפרשנים (כגון התרגום וראב"ע) במשמעות של אנא.

תופעה דומה, של סמיכת שם ה' וזכרו לעבודת הקורבנות תוך השוואה לשירת האזינו קיימת גם במזמור קלה בתהילים. מזמור זה בתחילתו מקשר את הקריאה בשם ה' עם עבודת המקדש:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת שֵׁם ה' הַלְלוּ עֲבָדֵי ה': שְׁעֲמָדִים בְּבֵית ה' בְּחִצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ:
הַלְלוּיָהּ כִּי טוֹב ה' וְמָרוּ לְשִׁמּוֹ כִּי נְעִים. (תהלים קלה, א-ג)

את שם ה' יש להלל בניגוד לשמות האלילים (שם פס' ה): "כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה' וְאֲדַגִּינוּ מִכָּל אֱלֹהִים". כן מוסיף המזמור את נצחיות שם ה' וזכרו שכפי שראינו לעיל הם באים ביחד:

ה' שִׁמְךָ לְעוֹלָם ה' זְכָרְךָ לְדֹר וָדֹר: ° כִּי יָדִין ה' עַמּוֹ וְעַל עֲבָדָיו יִתְנַחֵם.
(שם פס' יג-יד)

כל זאת מתוך השוואה לנאמר בשירת האזינו:

כִּי יָדִין ה' עַמּוֹ וְעַל עֲבָדָיו יִתְנַחֵם. (דברים לא, לו)

לא בכדי אף מזמור קלה מסתיים במקום בו שוכן שם ה':

בְּרוּךְ ה' מִצִּיּוֹן שֶׁכֵּן יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ. (פס' כא)

קריאת משה לקריאה בשם ה' יחד עם קורבנות במקדש, כל זאת כפי שהתבארה התביעה בספר תהילים, היא הקריאה הנכונה הממשיכה את דרך האבות שקראו בשם ה'.

ההבנה כי מקום המקדש והעבודה בו זהו שם ה' בעולם, מבהירה את תפילת דוד על שם ה' ביום העלותו את ארון ה' לירושלים וכך מתואר בדברי הימים:

הוֹדוּ לַה' קְרָאוּ בְשִׁמּוֹ הוֹדִיעוּ בְּעַמִּים עֲלִילְתִּיו: שִׁירוּ לוֹ וְמָרוּ לוֹ שִׁיחוּ בְּכָל
נְפְלְאֹתָיו: הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קְדֹשׁ יִשְׁמַח לָב מִבְּקִשֵּׁי ה'. (דברי הימים א' טז, ח-י)

כפי שראינו בשירת האזינו ובתהילים, יחד עם קריאה בשם ה' יש לתת לה' מנחה וכך ביארנו את הדרישה של משה "כי שם ה' אקרא הבו גודל (=קורבן תודה) לא-לוהינו". כך ממשיך דוד בתפילתו את לשונו של משה ומוסיף בתפילה בעת העלאת הארון לירושלים:

הָבוּ לַה' מִשְׁפָּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַה' כְּבוֹד וְעֹז: הָבוּ לַה' כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבְאוּ
לְפָנָיו הַשְׁתַּחֲוּוּ לַה' בְּהַדְרַת קֹדֶשׁ. (שם, פס' כח-כט)

9. בפסוק "זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב" (משלי י, ז) מוכח ששם מקביל לזכר כלומר שהשם הוא כעין אנדרטת זיכרון.

שם ה' אינו מתגלה בהקרבת הקורבנות אלא בקיבוע המקום בשביל ההקרבה. כך נראה מהתיאור של היחס בין ההקרבה בבמות לבין ההקרבה במקדש שלפני בניית המקדש נאמר: (מל"א ג, ב):

רַק הָעֵם מְזַבְּחִים בְּבָמוֹת כִּי לֹא נִבְנְהָ בַּיִת לַיהוָה עַד הַיָּמִים הָהֵם.
(מלכים א' ג, ב)

לעומת זאת, בעת חנוכת המקדש אמר שלמה בתפילתו:

וַיְהִי עִם לִבְבִּי דָּוִד אָבִי לְבָנוֹת בַּיִת לַיהוָה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר ה' אֵל דָּוִד אָבִי
יַעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם לְבַבְךָ לְבָנוֹת בַּיִת לַיהוָה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כִּי הָיָה עִם לְבַבְךָ.
(מלכים א' ח, יז-יח)

לא בכדי מסיים דוד את תפילתו בדרישה מהעם להתחנן לה' לסיוע לקיים את תפקידם להודות לשם ה' בירושלים:

וַאֲמָרוּ הוֹשִׁיעֵנו אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לַיהוָה קְדוֹשׁ
לְהַשְׁמִיחַ בְּתֹהֶלְתְּךָ:
(שם, פס' לה)

כך גם מתבארת הכמיהה של דוד לבניין בית המקדש כפי שמתבטא במזמור קכב בתהילים:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמִחְתִּי בְּאֲמָרִים לִי בַּיִת ה' נִלְפָּה... שְׁשָׂם עָלוּ שְׂבָטִים שְׂבָטֵי יִהּ
עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְהוֹדוֹת לַיהוָה.¹⁰
(תהלים קכד, א-ד)

זו הסיבה שמנהיגי האומה כינו את המזבחות שבנו בשמותיו של הקב"ה המתגלה בהם כיעקב אבינו שקרא למזבח שבנה "א-ל-א-לוהי ישראל" (בראשית לג, כ), כמשה רבנו שקרא למזבח שבנה "ה' ניסי" (שמות יז, טו) וכגדעון שקרא למזבח שבנה "ה' שלום" (שופטים ו, כד). אף לעתיד לבוא תיקרא ירושלים על שם ה' "ושם העיר מיום ה' שמה" (יחזקאל מח, לה).¹¹

10. לפי דברינו מובן מדוע את הקריאה (תהילים קיג, א-ב): "הללויה הללו עבדי ה' את שם ה'. יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם" אמרו ישראל לפי חז"ל (ילקוט שמעוני, תהילים רמז תתעב) בעת אכילת קורבן הפסח. בשעה שיצאו מלהיות עבדי פרעה והפכו להיות עבדי ה' הקריבו את קורבן הפסח ובעת עבודת הקורבן קראו בשם ה'.

11. בכל אחד משלושת המקרים הראשונים ביאר רש"י, בניגוד לדברינו, שלא המזבח קרוי בשם ה' אלא המזבח מזכיר לאדם לקרוא לקב"ה בשמות אלו. ראב"ע (בראשית לג, כ) ציטט מדברי הרס"ג שפירש שהקריאה היתה כלפי הא-ל ולא כלפי המזבח וכתב: "ויאמר הגאון כי ויקרא לו אל אלהי ישראל - כן פירושו שקרא אל. אל השם. והנכון הוא שכן הוא שם המזבח. וכן מזבח משה קרא שמו ה' נסי בעבור הנס שעשה השם במקום ההוא. וכן בשוב השכינה אל ירושלים תהי נקראת ה' שמה וכן בעבור שעזר השם את יעקב קרא שם המזבח שעבד שם השם אל אלהי ישראל. והטעם שהוא חזק

פסוק נוסף בספר תהילים יכול להתבאר לאור דברינו. כך מופיע במזמור קלח:

לְדוֹד אֹדְךָ כָּכָל לְבִי נִגַד אֱלֹהִים אֲזַמְרֶךָ: אֲשַׁתְּחִנֶּה אֶל הַיְכָל קְדֻשְׁךָ וְאוֹדֶה אֶת
שִׁמְךָ עַל חֲסִדֶיךָ וְעַל אֲמֹתֶיךָ כִּי הִגְדַּלְתָּ עַל כָּל שִׁמְךָ אֲמֹרְתֶךָ. (תהלים קלח א-ב)

בפשטות, ההודיה בפסוקים אלו היא על חסדי ה' ואמריו שהתקיימו. אמנם התחבטו פרשני ימי הביניים מהי ההודיה על שמו יתברך?¹²

לאור דברינו כי שם ה' זהו מקום המקדש, מתבארים פסוקים אלו בפשטות. דוד מתפלל נוכח המקום המקודש "נגד אלוקים אזמרך", "אשתחוה אל היכל קדשך" וממילא בהקבלה "ואודה את (=אצל)¹³ שמך (=מקדשך)". כך מובן גם המשך הפסוק בו מודה דוד לקב"ה שהגדיל בהבטחותיו לתמוך בכל מקום אשר הוקדש לשמו "כי הגדלת כל כל שמך אמרתך".

ג. מלחמת התורה ב'שמות' (=מזבחות) האלילים

ההבנה כי מזבח הוא המכונה שם ה' נראית גם במלחמת התורה באלילות.¹⁴ כחלק מהציווי לעקור את מקומות הפולחן האליליים נאמר:

אֲבַד תֵּאבְדוּן אֶת כָּל הַמְקוֹמוֹת אֲשֶׁר עֲבַדוּ שָׁם הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אַתֶּם יְרֻשִׁים אֹתָם אֵת
אֱלֹהֵיהֶם עַל הַהָרִים הַרְּמִים וְעַל הַגְּבוּעוֹת וְתַחַת כָּל עֵץ רַעֲנָן: וְנִתְצַתֶּם אֶת מִזְבְּחֹתָם

ותקיף". בקריאת העיר לעתיד לבוא (ששם נאמרה במפורש המילה "שם") הביא רש"י בפירושו ליחזקאל את שתי האפשרויות.

12. רש"י ביאר שלמרות ששמו הוא 'א-ל קנא' בכל אופן פה התנהג ברחמנות. אך פירוש זה עדיין לענ"ד נראה קשה, שכן שמו יתברך הוא גם 'רחום וחנון' וכמו כן האמירה שדוד הודה על אי השימוש בשמו לא מתיישבת עם המילים "אודה את שמך". דהוד מיטצ'ל (תהילים, ח"ג עמ' 277) הציע ששם הוי"ה בשמו נושע דוד בעבר ועל כן הוא מודה את שמו. לענ"ד פירוש זה קשה מעצם העובדה שהמזמור לא דן בשמות הבורא השונים ואין פה כל התייחסות לשם ספציפי.

13. מנחם צבי קדרי (מילון, עמ' 81) הראה מספר מקומות במקרא שבהם המילה "את" משמעה קרבת מקום (=אצל).

14. מרדכי טרופר (בשם ה', עמ' 484-489) טען לאור מובאות רבות במקרא כי שם ה' מבטא את המלחמה באלילות כפי שמתבטא בין היתר בתקבולת (שמות טו, ג) "ה' איש מלחמה ה' שמו". בדברינו מוסף שהמלחמה באלילות באה בהחלפת שמות העצבים למזבחות ה'. תהליך זה מתקיים גם בשירת הים המראה איך שם ה' שהיכה במצרים יתגלה בסוף התהליך במקדשו "מקדש ה' כוננו ידיך" (שם פס' ז). שלמה ויסבליט (ויטע אשל, עמ' 19-11) ביאר באמצעות עיקרון ההחלפה של שמות אלילים ממקום הפולחן והפיכתו למקום פולחן לה' את מעשהו של אברהם בנטיעת האשל בבאר שבע וקריאה שם בשם ה' (בראשית כא, לג).

וְשִׁבְרֹתֵם אֶת מִצְבֹּתֵם וְאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בְּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּגְדַּעוּן וְאִבְדֹתֵם
אֶת שְׁמֵם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא.¹⁵
(דברים יב, ב-ג)

איבוד שמוניהם של האלילים נעשה יחד עם שבירת המזבחות והמצבות. בהתאמה עם השמדת שמות האלילים ממשיכה התורה ומצווה על היחס המקודש לשמו יתברך:

לֹא תַעֲשׂוּן בְּן לֵה' אֱלֹהֵיכֶם: כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל
שְׁבִטֵיכֶם לָשׂוּם אֶת שְׁמוֹ שָׁם לְשִׁכְנוֹ תִדְרָשׁוּ וּכְאֵת שְׁמָהּ.
(שם, פס' ד-ה)

כך נראה לבאר את פשר הסמיכות בפרשת משפטים של ציווי התורה על עלייה לרגל מיד לאחר הציווי שלא להזכיר שם אלוהים אחרים:

וּבְכָל אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם תִּשְׁמְרוּ וְשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים לֹא תִזְכְּרוּ לֹא יִשְׁמַע עַל
פִּיךָ: שְׁלֹשׁ רְגָלִים תִּחַג לִי בַשָּׁנָה... וְלֹא יֵרָאוּ פְּנֵי רִיבְךָ.
(שמות כג, יג-טו)

במקום שיוזכר שם אלוהים אחרים, דהיינו שיעבדו אותו במקום הפולחן לאלילים, מצווה התורה לבוא ולהיראות במקדש ה' שלוש פעמים בשנה ולהקריב לפניו קורבנות על מזבח.

נראה שמדרש חז"ל לפסוק זה גם ראה במילים "שם אלוהים אחרים" כמקום פולחן אלילים, וזו לשונם:

תניא: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו" – שלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד
עבודת כוכבים פלונית.
(סנהדרין סג ע"ב)

לא בכדי באה פרשה זו כהטרם לשליחת המלאך אשר עליו נאמר:

הַשְּׁמֵר מִפְּנֵיו וְשָׁמַע בְּקֹלוֹ אֶל תִּמְרָ בּוֹ כִּי לֹא יִשָּׂא לְפִשְׁעֵכֶם כִּי שָׁמִי בְּקִרְבּוֹ.
(שם, פס' כא)

כיצד יש להישמר מפני שם ה' השורה על המלאך? על ידי הריסת מזבחות האלילים שהם השמות המנוגדים לשם ה':

15. רש"י בהתאמה לשיטתו, שראה את המינוח שם במשמעות של כינוי, ביאר את הציווי "ואבדתם את שמם" באופן זה וכתב "ואבדתם את שמם – לכנות להם שם לגנאי". אמנם לפירוש זה יש לתמוה מהי ההדגשה "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא" הלא בכל מקום יש איסור לקרוא בשם עבודה זרה כפי שנאמר (שמות כג, יג) "ושם אלוהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך" (ניתן להציע שלפי רש"י מבואר הציווי בצורך לתת שם חדש למקום ההוא שכן אנשים היו רגילים לקרוא כך למקום ולפיכך ישנו צורך לשם גנאי לאותו המקום ובכך לקיים את הציווי הכללי "ושם אלוהים אחרים לא תזכירו" ונראה שכך הבין החיזקוני בפירושו לפסוק זה). לפי הפירוש המוצע שהמינוח "שם" מתייחס לעבודת הפולחן במקום מוגדר באה התורה וציוותה לאחר נתיצת המזבחות למנוע מחדש כל עבודת פולחן במקום שמתחילה יועד לכך "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא". את הציווי מספר שמות נבאר בעז"ה בהרחבה להלן.

כי ילך מלאכי לפניך והביאך אל האמרי והחתי והפרזי והכנעני החוי והיבוסים והחיתתיו: לא תשתחוה לאלהיהם ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם כי הריס תהרסם ושבר תשבר מצבתיהם. (שם, פס' כג-כד)

ניתן לומר שחלק מהמלחמה בפולחן האלילים ובמקדשי האלילים המכונים 'בתי שמות' בא לידי ביטוי בפרשת מגדל בבל. כך נאמר פרשת נח:

ויהי כל הארץ שפה אחת ודבָרִים אֶחָדִים: ויהי בנסעם מקדם וימצאו בקעה בארץ שנער וישבו שם: ויאמרו איש אל רעהו הבה נלכנה ללִבְנֵים ונשרפה לשרפה ותהי להם הלכנה לאבן והחמר הִיהָ לָהֶם לחמר: ויאמרו הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים ונעשה לנו שם פן נפויץ על פני כל הארץ: ויירד ה' לראות את העיר ואת המגדל אשר בנו בני האדם: ויאמר ה' הן עם אחד ושפה אחת לכלם וזה החלם לעשות ועתה לא יבצר מהם פל אשר יזמו לעשות: הבה נרדה ונבלה שם שפתם אשר לא ישמעו איש שפת רעהו: ויפץ ה' אתם משם על פני כל הארץ ויחדלו לבנת העיר: על כן קרא שמה בבל כי שם בלל ה' שפת כל הארץ ומשם הפיצם ה' על פני כל הארץ. (בראשית יא, א-ט)

התחבטו הפרשנים מה היתה הבעיתיות בבניית המגדל שבגינה הפסיק ה' את בנייתו. רמב"ן העיר שתיאור מעשי בני האדם מתואר "ונעשה לנו שם". נראה שישנו פער בין הקוראים בשם ה' לבין אלו שעושים לעצמם שם על ידי מגדל במרכז העיר. לאור המילה הדומה החוזרת בפרשה - שם - נראה שאכן קריאת השם היא שגרמה להתערבות האלוקית.¹⁶ כנגד מגדל זה יבוא הצדיק ויבנה מגדל לשם ה' כפי שנאמר בספר משלי (משלי יח, י):

"מגדל עז שם ה' בו ירוץ צדיק ונשגב".¹⁷

מלחמת התורה בשמות האלילים היא שעומדת מאחרי שלילתה את פולחן המולך:

ויִדְבַר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן הַגֵּר הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתֵּן מִזְרְעוֹ לַמִּלֶּךְ מוֹת יוֹמֶת עִם הָאָרֶץ יִרְגְּמֵהוּ בְּאָבֶן: וְאֲנִי אֶתֵּן אֶת פְּנֵי בְּאִישׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקִּרְבִּי עִמּוֹ כִּי מִזְרְעוֹ נָתַן לַמֶּלֶךְ לְמַעַן טָמֵא אֶת מִקְדָּשִׁי וּלְחַלֵּל אֶת שֵׁם קְדָשִׁי. (ויקרא כ, א-ג)

רש"י התקשה בפירוש הפסוק מדוע הקרבה למולך מטמאת את המקדש, ועל כן הוציא את המינוח "מקדשי" בפסוק זה מפשוטו וכתב "למען טמא את מקדשי - את כנסת ישראל

16. רבנו ניסים (דרשות הר"ן, הדרוש הראשון) ביאר כי המגדל מטרתו היתה להעמיד את נמרוד בראש האנושות כחלק מהמלחמה של נמרוד בקב"ה. משיכת כל האנושות לעבודה זרה באמצעות מבנה המרכזם לכך קרויה "ונעשה לנו שם".

17. בתהילים סא, ד-ה נאמר "כי היית מחסה לי מגדל עז מפני אויב. אגורה באהלך עולמים אחסה בסתר כנפיך סלה". אוהל ה' בתקבולת הוא מגדל העוז, הרי שהמונח 'מגדל עז לשם' הוא כינוי למקום הפולחן לשם ה'.

שהיא מקודשת לי כלשון (ויקרא כא, כג) ולא יחלל את מקדשי". לדברינו שיש פה התרסה כנגד המקדש ומזבחות ה' ניתן לבאר את המינוח כפשוטו.¹⁸ קריאה שכזו מתיישבת היטב גם עם הנאמר ביחזקאל על המקדש העתידי:

וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן אָדָם אֶת מְקוֹם כְּסֵאִי וְאֶת מְקוֹם כְּפֹת רִגְלֵי אֲשֶׁר אֲשַׁכֵּן שָׁם בְּתוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם וְלֹא יִטְמְאוּ עוֹד בֵּית יִשְׂרָאֵל שֵׁם קְדוֹשֵׁי הַמָּה וּמַלְכֵיהֶם בְּזוּזוֹתָם
וּבְפִגְגֵי מַלְכֵיהֶם בְּמוֹתָם: בְּתֵתָם סִפָּם אֶת סִפֵּי וּמְזוּזוֹתָם אֲצֵל מְזוּזוֹתַי וְהִקִּיר בְּיָנַי
וּבְיַנְיָהֶם וְיִטְמְאוּ אֶת שֵׁם קְדוֹשֵׁי בְּתוֹעֲבוֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְאָכַל אֹתָם בְּאֶפֶי.
(יחזקאל מג, ז-ח)

הצבת מקום - שם - לעבודה זרה במקום להציבו בבית המקדש, מוצגת על ידי יחזקאל כבניית בית אלילים בסמיכות לבית המקדש - 'מזוזתם אצל מזוזתי', והדבר מטמא את היחס למקדש וממילא את שם קדשו. הקרבת הבנים לאלילים והפולחן שם בא כתחליף למקדש ולמזבחות ה' ועל כן פעולה זו מטמאת את מקדש ה' ומחללת את שמו (=מזבחו).

כך גם מתבארת נבואת עמוס ביחס לפולחן האלילי המחליף את מקדש ה':

הַשְּׂאֲפִים עַל עֵפֶר אֶרֶץ בְּרֹאשׁ דָּלִים וְדָרְךָ עֲנִיִּים יִטּוּ וְאִישׁ וְאִבּוֹ יִלְכוּ אֶל הַנְּעֲרָה
לְמַעַן חַלֵּל אֶת שֵׁם קְדוֹשֵׁי: וְעַל בְּגָדִים חֲבָלִים יִטּוּ אֲצֵל כָּל מִזְבֵּחַ וְיִין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ
בֵּית אֱלֹהֵיהֶם.
(עמוס ב, ז-ח)

הפולחן האלילי שכלל גם הליכה אל הקדשות במשתה היין שנעשה אצל מזבחותיהם, הרי הוא כמחליף את מזבח ה' ולפיכך זהו חילול שם קדשו.¹⁹ כך מתגלה גם בנבואת עמוס בפרק ה הדורש מהעם לדרוש את ה' ולא להידרש לבמות העבודה הזרה הפזורים בארץ (כפירוש רד"ק שם) ולא לעוות משפט. הסיבה לדרישה לפי הנביא היא הצורך בקידוש שמו יתברך:

כִּי כֹה אָמַר ה' לְבֵית יִשְׂרָאֵל דְּרִשׁוּנִי וַחֲיוּ: וְאֵל תְּדַרְשׁוּ בֵּית אֵל וְהִגְלַגְל לֹא תִבְאוּ
וּבְאֵר שִׁבְעֵי לֹא תַעֲבְרוּ כִּי הִגְלַגְל גְּלָהּ וְגִלְהָ וּבֵית אֵל יִהְיֶה לְאֶזְנִי: דְּרִשׁוּ אֶת ה' וַחֲיוּ
כִּי יִצְלַח כְּאֵשׁ בֵּית יוֹסֵף וְאֶכְלָה וְאִין מְכַבָּה לְבֵית אֵל: הַהִפְכִים לְלַעֲנָה מִשְׁפָּט
וַיִּצְדָּקָה לְאֶרֶץ הַנִּיחֻ: עֲשֵׂה כִימָה וְכִסִּיל וְהִפְּךָ לְבָקָר צִלְמוֹת יוֹם לְיִלְהָ הַחֲשִׁיד
הַקּוֹרָא לְמֵי הַיָּם וַיִּשְׁפְּכֶם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ ה' שְׁמוֹ.
(עמוס ה, ד-ח)

18. אף הראיה שהביא רש"י שהמינוח 'מקדש' קיים על עם ישראל "ולא יחללו את מקדשי כי אני ה' מקדשם" אינה ראייה מוכרחת. הכוהנים מקודשים כחלק ממערכת שם ה' הקיימת על המקדש ועובדיו. על כן הכוהן מחויב לחוקי המקדש כי הקב"ה קידש את המקדש ואת הכוהנים להיות לחלק ממנו.
19. הפרשנות המוכרת לפסוק זה דיברה על חטא עריות (ולפי רש"י המינוח 'נערה' משמעותו פה היא נערה מאורסה). אמנם ההקשר מדבר על חטא פולחני. ראב"ע (ויקרא כ, א) ביאר את הסיבה להכנסת דין החוטא למוֹלֵךְ לפרשת העריות וכתב על אופי הפולחן של המולך "אשר יתן מזרעו למוֹלֵךְ והטעם לשכב עם עובדת עבודת כוכבים". האב היה מביא את בנו לשכב עם הקדשה כחלק מהפולחן. על כן נראה לבאר שזו גם הכוונה בספר עמוס "ואיש ואביו ילכו אל הנערה למען חלל את שם קדשי".

ד. נשיאת שם ה'

ראינו לעיל כי הדיבר (שמות כ, ז) "לא תשא את שם ה' אלוֹקֶיךָ לשווא" התבאר בסוף פרשת יתרו בדיני קדושת המזבח. בביאור המושג נשיאת שם ה' לשווא, ניתן לבאר – ללא מטרה, וניתן לבאר מלשון שקר²⁰ שכן אף שבועת השקר מחללת את שמו, כפי שנאמר בספר ויקרא (יט, יב): וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בְשֵׁמִי לְשָׁקֵר וְחָלַלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'."²¹

דוד המלך מבאר בתהילים את הקשר בין הנשמר הן מלשאת את שם ה' לחינם והן מלהישבע לשקר, עם מקום המקדש והברכה היוצאת ממנו.

מִי יַעֲלֶה בְּהַר ה' וְיִמִּי יִקֹּם בְּמִקְוֵם קָדְשׁוֹ: נְקִי כַפַּיִם וְכֹר לִבָּב אֲשֶׁר לֹא נִשְׂא לְשָׁוֵא נִפְשִׁי וְלֹא נִשְׁבַּע לְמַרְמָה: יִשָּׂא בְרָכָה מֵאֵת ה' וְצַדִּיקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.
(תהילים כד, ג-ה)

אמירת שם ה' לחינם אסורה, ויש לייחד אותה רק למציאות שתמשיך לגלות את שמו בעולם, כמזבח וקורבנות המציינים את שם ה'. המקדיש מקום לה' ומחיל את שמו באופן קבוע (ולא רק בדיבור בר חלוף) יזכה לברכת המקדש "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך".

כך מובא במסכת נדרים:

רבי שמעון אומר: מנין שלא יאמר אדם לה' עולה לה' מנחה לה' תודה לה' שלמים תלמוד לומר קרבן לה' וקל וחומר ומה זה שלא נתכוון אלא להזכיר שם שמים על הקרבן אמרה תורה קרבן לה' לבטלה על אחת כמה וכמה.
(נדרים י ע"א – י ע"ב).

שם שמים חייב לחול על מציאות מוקדשת.²² לומר את שם ה' קודם הקדשת הקורבן אסור וכל שכן ללא הקדשה בכלל. מי שמקדיש קורבן ומזבח לה', הוא שאינו נושא את שמו

20. כפי שהתבטא דוד כלפי בני הנכר "אשר פיהם דיבר שוא וימינם ימין שקר" (תהילים קמד, ח). אונקלוס בתרגומו לפסוק "לא תשא את שם ה' אלוֹקֶיךָ לשוא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא" ביאר את המילה שוא בשני האופנים "לא תימי ית שמא דיי אלהך למגנא (=לא תשבע בשם ה' אלוֹקֶיךָ לחינם) ארי לא יזכי יי ית דיימי בשמיה לשקרא (=שכן לא יזכה ה' בדין את שישבע בשמו לשקר).

21. רבי לוי במדרש (ויקרא רבה כד, ה) התאים בין פסוקי תחילת פרשת קדושים לבין עשרת הדיברות. את הפסוק "ולא תשבעו בשמי לשקר" התאים רבי לוי עם הדיבר "לא תשא". ניתן לומר שרבי לוי פירש את הדיבר 'לא תשא' כמדבר על שקר אך ניתן לומר שהוא טוען שישנה זיקה בין שני האיסורים הללו ששניהם מחללים את שם ה'.

22. אף ברכת הכהנים, שבה נושאים הכהנים את שם ה' והיא מורידה ברכה לעולם – "ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם" (במדבר ו, כז) – חייבת לחול על מציאות של קורבן או תפילה. להרחבת הדברים ניתן לעיין בספרי 'ממלכת כהנים' (עמ' רג-רח).

לבטלה וכל שכן לשקר, ועל כן ראוי הוא לעלות בהר ה'. בדרך זו נראה שניתן לבאר גם את פרשת בן הישראלי שבספר ויקרא וזו לשונה של הפרשה:

וַיֵּצֵא בֶן אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית וְהוּא בֶן אִישׁ מִצְרַיִם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּצֵאוּ בַּמַּחֲנֶה בֶן הַיִּשְׂרָאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי: וַיִּקַּב בֶּן הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרָאֵלִית אֶת הַשֵּׁם וַיִּקְלַל וַיְבִיאוּ אֹתוֹ אֶל מֹשֶׁה וְשֵׁם אִמּוֹ שְׁלֹמִית בַּת דְּבָרִי לְמִטָּה דָן: וַיִּנְיָחָהּ בְּמִשְׁמַר לְפָרֵשׁ לָהֶם עַל פִּי ה': וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: הוֹצֵא אֶת הַמְקַלֵּל אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וְסָמְכוּ כָּל הַשֹּׁמְעִים אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁוֹ וְרָגְמוּ אֹתוֹ כָּל הָעֵדָה: וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ פִּי יְקַלֵּל אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׂאָ חֲטָאוֹ: וְנִקַּב שֵׁם ה' מוֹת יוּמָת רָגוּם וְרָגְמוּ בּוֹ כָּל הָעֵדָה כַּגֵּר כַּאֲזָרַח בְּנִקְבוֹ שֵׁם יוּמָת. (ויקרא כד, י-טז)

התורה ציינה כי שני חטאים היו לו לבן הישראלי: נקיבה בשם ה', וקללתו. וכך כתב ראב"ע:

“ויקב” – יש אומרים שפירושו ויפרש כמו “אשר פי ה' יקבנו”, “אשר נקבו בשמות”, ויש אומרים שהוא כמו “מה אקוב”. והראשון קרוב לפי דעתו.²³

עיקר החטא היה הקללה ולפיכך כינתה התורה חוטא זה בשם 'המקלל'. אמנם העונש של הרגימה באבנים בא בעקבות נשיאת שם ה' לשוא. הקב"ה הוא שיעניש את הנשבע בשמו לשקר "כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא (=וכתרגום אונקלוס 'לשיקרא'). וכן המגדף את שמו ית' עונשו בידי שמים – "ונשא חטאו". אמנם כנגד הנושא שם שמים לבטלה הטילה התורה על בני האדם את החובה להחיל את שם השמים על קורבן ומזבח, לבל יישאר לבטלה. לפיכך, כהוראת שעה, ציוותה התורה כעונש למקלל להתייחס אליו כאל הקורבן, "וסמכו כל השומעים את ידיהם על ראשו ורגמו אותו כל העדה".

מאידך, מי שמגלה את שם ה' בעבודתו, אצלו שם שמים נישא לברכה בהתגלותו בעולם. אדם זה היודע לא לתת שמות לאלילים אלא לעבוד את הבורא ראוי להישבע בשם ה' וכך ציוותנו התורה:

אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִירָא וְאֹתוֹ תַעֲבֹד וּבְשֵׁמוֹ תִשָּׁבַע: לֹא תִלְכֹּן אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סָבִיבוֹתֶיכֶם. (דברים ו, יג-יד)

משנה תוקף מקבלים דברינו עם ביאור הרמב"ן למילים "ואותו תעבוד" – "ויתכן שיהיה זה רמז לעבודת הקרבנות". כאשר עובדים את ה' בקרבנות אזי יש לשם ה' על מה לחול

23. אותם 'יש אומרים' הינם חז"ל (סנהדרין נו ע"א) שחייבו סקילה רק למי שגם נושא שם שמים לבטלה וגם מקללו. זאת תוך הבנה כי המינוח "ויקוב" משמעותו "ויקלל" כמו בפסוק (במדבר כג, ח) "מה אקוב לא קבה אל ומה אזעום לא זעם ה' ". בפשטי המקראות נראה שיש פה שתי עבירות נפרדות, ולפיכך חרג ראב"ע מפירושו חז"ל. שמה ניתן לומר שראב"ע הבין בדעת חז"ל שרק כהוראת שעה הגיעה סקילה לבן הישראלי אף על נשיאת ה' לבדה אך לדורות באה ההלכה למשה מסיני ואיחדה את שתי העבירות יחד וחייבה רק על שילובן סקילה.

וממילא ניתן לקיים את המשך הפסוק "ובשמו תשבע". קישור המקדש לשבועה בא לידי ביטוי בתפילת שלמה בעת חנוכת המקדש (מלכים א' ח, לא) "את אשר יחטא איש לרעהו ונשא בא אלה להאלותו (= וחייבו הדין להשביעו - רש"י) ובא אלה לפני מזבחך בבית הזה". שבועת ה' באה דווקא לפני המזבח - מקום שם ה' והקב"ה יגלה את הדין הנכון (שם פס' לב) - "ושפטת את עבדיך להרשיע רשע לתת דרכו בראשו ולהצדיק צדיק לתת לו כצדקתו".²⁴

לא בכדי כאשר צדקיה מלך יהודה חילל את שבועת ה' לנבוכדנצר, מנה זאת הכתוב כאחת הסיבות לחורבנו של בית המקדש:

וְגַם בְּמֶלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעוּ בְּאֱלֹהִים וַיִּקְשׁ אֶת עַרְפוֹ וַיֹּאמֶר אֶת לְקַבּוֹ מִשׁוּב אֵל ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל.
(דברי הימים ב' לו, יג)

ריבוננו של עולם מתערב במשפט בשעה ששמו נישא שם בשבועה. השפעת שם ה' המתערבת במשפט האנושי בין במשפט בין נגד עמים שלא קוראים בשם ה' ובין במשפט נגד עוול אישי מקורה במקדש. כך מתבאר בתהילים במזמור ט:

אֲשַׁמְתָּה וְאֶעֱלֶצָה כִּי אֲזַמְרָה שְׁמֶךָ עֲלִיּוֹן... כִּי עָשִׂיתָ מִשְׁפָּטִי וְדִינִי יִשְׁבֹּתָ לְכִסֵּא שׁוֹפֵט צֶדֶק: גְּעַרְתָּ גוֹיִם אֲבָדְתָּ רָשָׁע שָׁמַם מְחִיתָ לְעוֹלָם וְעַד... וְה' לְעוֹלָם יֵשֵׁב כּוֹזֵן לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹ... וַיִּכְטְחוּ כִּי יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ כִּי לֹא עֲזַבְתָּ דְרָשֶׁיךָ ה': זְמַרוּ לַה' יֵשֵׁב צִיּוֹן הַגִּידוּ בְּעַמִּים עֲלִילוֹתָיו... לְמַעַן אֲסַפְּרָה כָּל תְּהִלָּתֶיךָ בְּשַׁעְרֵי בַת צִיּוֹן אֲגִילָה בִישׁוּעָתֶךָ:
(תהילים ט, ג-ט)

24. בדרך זו נראה שפירש שלמה את הנאמר בפרשת משפטים (שמות כב, ז) "אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלוהים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו". הקרבה למקדש האלוקים היא תברר את שקרה וזאת על ידי שבועה. כדרכו של שלמה למדו חז"ל במדרש (מכילתא, משפטים, פרשה טו) "ונקרב בעל הבית - לשבועה". במדרש שם נשאלה שאלה "ונקרב בעל הבית אל האלהים. שומע אני לשאול באורים ותומים? תלמוד לומר אשר ירשיעון אלוהים לא אמרתי אלא אלהים שהן מרשיעין". המדרש שלל את ההבנה המצויה אצל שלמה כי המילה אלוהים פה כוונתה לרבש"ע, אלא לדיינים בשר ודם. נראה שחיוב הדיינים את הנידון להישבע מקרב את הנידון לדינו של רבש"ע שיתערב בדין לאור השבועה. כיון שהרצון הוא להחיל את שם ה' במקדש ציווה שלמה שהשבועה תהיה לא רק בבית דין המכוונים אלוהים אלא בבית המקדש. מעת החורבן חזרה השבועה לבתי הדין מתוך התפיסה שגם בהם מתגלה הא-ל "מנין לשלשה שיושבין בדין ששכינה עמם שנאמר בקרב אלהים ישפוט" (ברכות ו ע"א).

ה. שם בן נח

דוד המבול מרד במלכות שמים, ועל חטאי דור זה נאמר: "המה הגיבורים אשר מעולם אנשי השם" (שם, פס' ד). אותם אנשי שם,²⁵ והממשיכים את דרכם הלא הם דור הפלגה שרצו לעשות להם שם, עומדים בניגוד לקוראים בשם ה'. מה הסיר את חרון האף מהאנושות? נח במציאתו חן בעיני ה' לא זכה להציל אלא את משפחתו בלבד. לעומת זאת ביציאה מהתיבה החל נח בבניית מזבח ובהקרבה עליו וזהו שהסיר את חרון האף מהעולם וכך נאמר:

וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַה' וַיִּקַּח מִכָּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר וַיַּעַל עֹלֹת
בַּמִּזְבֵּחַ: וַיִּרַח ה' אֶת רִיחַ הַנְּיִיחַ וַיֹּאמֶר ה' אֶל לְבֹאֵי אֶסְף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאָדָמָה
בְּעֵבֹר הָאָדָם כִּי יֵצֵר לִב הָאָדָם רָע מִנְעֻרָיו וְלֹא אֶסְף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי כָּאֲשֶׁר
עָשִׂיתִי: (בראשית ח, כ-כב)

הברכה לעולם, שכפי שראינו לעיל באה יחד עם גילוי שמו, חזרה מיד עם הקרבת הקורבנות (שם ט, א) "ויברך אלוקים את נח ואת בניו". נראה שאין מדובר בפעולה חד פעמית של נח. את בנו שם ייעד הוא לקיים את המזבח שהקים. הלא כך בירך את שם ויפת:

וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי שָׁם וַיְהִי כְנֻעַן עֶבֶד לְמוֹ: יִפֹּת אֱלֹהִים לְיִשְׁכָּן בְּאֶהְלִי
שָׁם וַיְהִי כְנֻעַן עֶבֶד לְמוֹ. (בראשית ט, כה-כו)

אוהלי שם היו למקום שבו מוקרבים קורבנות לה' בניהולו של שם. נראה כי כינוי זה, שנתן נח לבנו, מציין את תפקידו שניתן לו – ניהול המזבח והקורבנות, שזו היא הקריאה בשם ה'. דוד המלך (תהילים כט, א) ציוה לתת לה' קורבנות בני אלים,²⁶ ולפארו במקדשו "ובהיכלו כולו אומר כבוד" (שם, פס' ט), וזאת מתוך הדרישה "הבו לה' כבוד שמו" (שם,

25. רש"י בפירושו לפסוק הציע שתי אפשרויות בביאור המושג "אנשי השם: או מלשון שמות כמו 'אשר נקבו בשמות', או מלשון שממון שגרמו לעולם. והנה בגלל שלא התייחסה התורה לשמותם של אותם אנשים, נאלץ רש"י לבאר כי מדובר פה על האנשים כעירד ומחוייאל שהובאו עם שמותיהם קודם ברשימת השושלות או לבאר כאפשרות של שממון. אך התארים בפסוק זה "בני האלוהים", "הגיבורים" מראים את עצמתם ולא את מה שקרה לעולם בעקבות מעשיהם. לדברינו, אכן מדובר על משמעות של שמות אך לא שמות פרטיים אלא תיאור לעבודתם הפולחנית המציבה שם אלילי בניגוד לרצון ה'.

26. הפרשנות המסורתית התייחסה לבני אלים כאל המלאכים שאותם מבקש דוד להלל את ה'. פירוש זה נדחה מכל וכול על ידי המאירי בפירושו לפסוק זה שראה בפנייה לגורמים מבלעדי האדם להתפלל ככפירה (נראה שההתייחסות לכך ככפירה נובעת מדברי הרמב"ם בפירוש המשנה למסכת סנהדרין בהקדמתו לפרק חלק כי תפילה למלאכים במטרה שהם הקרובים לבורא יפעלו בשבילנו אצלו היא היסוד לעבודה זרה הרואה כוח בגורמים רוחניים מבלעדי הקב"ה). אמנם מצאנו אלים ללא האות יו"ד לאחר האל"ף במקרא במשמעות של אילים – ראה דברי הימים א' כט, כא. באופן זה מובן כי דוד מצווה את בני האדם לקדש את שם הבורא על ידי עבודה במקדשו.

פס' ב). לא בכדי למד זאת דוד מקול ה' שהרעים על מים רבים בעת אשר ה' למבול ישב" (שם, פס' י).

כאמור לעיל, מפעלו של שם, לתקן את חטא אנשי השם, פעל בהצלחה עד דור הפלגה ששוב חטאו ועשו לעצמם שם. לא בכדי אמרו חז"ל במדרש על שם בן נח (בראשית רבה כו, ג): "שמעון בר חוטא אמר שמניין אותיותיו (=גימטריא של שם) תלה הקב"ה לדורות מן המבול ועד הפלגה שלוש מאות וארבעים שנה".

ו. שאלת משה "ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם"

בוויכוח שבין רבש"ע למשה רבנו בשאלת התאמת משה למשימה להוציא את בני ישראל ממצרים נאמר:

וְעַתָּה לָכֵּה וְאַשְׁלַחְךָ אֶל פְּרַעֲה וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹהִים מִי אֲנִי כִּי אֵלֶּךְ אֶל פְּרַעֲה וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם: וַיֹּאמֶר כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה לָךְ הָאוֹת כִּי אֲנִי שְׁלַחְתִּיךָ בְּהוֹצִיאֶךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרָיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הַהָר הַזֶּה: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָאֱלֹהִים הֲנִי אֲנִי כִּי אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶמְרָתִי לָהֶם אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם וְאָמְרוּ לִי מַה שְּׁמוֹ מַה אֶמַּר אֲלֵהֶם: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה אֶהְיֶה אִשְׁרָךְ וַיֹּאמֶר כֹּה תֹאמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶהְיֶה שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם: וַיֹּאמֶר עוֹד אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם זֶה שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זְכָרִי לְדֹר דָּר. (שמות ג, י-ט)

ריבוננו של עולם מעודד את משה שכשם שהוא פגש את כבוד ה' בהר חורב בסנה כך יצליח הוא להביא את כל העם לעבוד ה' בהר זה. לאחר מכן החל לדון משה עם הקב"ה מהו שמו ומה יענה לישראל ותשובת ה' למשה לכאורה לא ברורה.²⁷ אף הזכרת האבות לא ברורה כיצד היא משרתת את המענה לשאלת משה. לאחר מכן ממשיך הקב"ה וחוזר לכאורה לדיון הראשון לגבי הקרבת הקורבנות, וזו לשונה של התורה:

וְשָׁמְעוּ לְקוֹלְךָ וַיָּבֵאתָ אֶתְּךָ וְזָקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מֶלֶךְ מִצְרָיִם וְאָמְרָתָם אֲלֵינוּ ה' אֱלֹהֵי הָעִבְרָיִים נִקְרָה עָלֵינוּ וְעַתָּה נִלְכָּה נָא דְרָךְ שְׁלִשֵׁת יָמִים בְּמִדְבָּר וְנִבְחָה לָהּ אֱלֹהֵינוּ. (שם, פס' יח)

מהו פשר הדו-שיח הזה ומהו ההיגיון שבסדר הדברים?

27. רש"י ביאר כי הביטוי "אהיה אשר אהיה" מבטא את הבטחת ה' להיות עם ישראל בעתיד ואם כן אין כאן תשובה לשאלה מהו שמו ורק בתחילת פרשת וארא (שמות ו) יענה הקב"ה לשאלת משה. רש"י ביאר כי המילה 'אהיה' היא אחת משמותיו של רבש"ע, אך פירושו לא פשוט מפאת העובדה שלא מצאנו עוד שימוש במילה זו במקרא כשם של בורא העולם.

לדברינו, המקשרים בין שם ה' לבין מזבחות וקורבנות, ניתן לומר כי משה מקבל הבטחה מה' על עבודת ה' שתתקיים בהר סיני. על כך שאל משה את הקב"ה אם ישאלו אותו העם מהי דרך הפולחן – "ואמרו לי מה שמו מה יאמר אליהם"? על כך ענה לו הקב"ה כי אותה קריאה בשם ה' שהיתה אצל אבותיהם, ואתו סגנון של מזבחות שעשו האבות הוא הרצוי בכל דור – 'אהיה אשר אהיה', ואותו האל – שנתגלה לאבות הוא ששלח בדור זה את משה 'זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור'. לפיכך אך טבעי הוא שיבוא משה לזקנים וירצה לקדם איתם את נושא הקרבת הקורבנות בסיני – 'ונזבחה לה' אלוקינו'. ואכן כך קרה. כאשר הגיע העם לחורב, הדריכם משה להמשיך את דרך אבותיהם (שמות כד, ד) – "ויבן מזבח תחת ההר ושתים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל". ביטויי ההבטה בסנה המדברים על שמו וזכרו של הקב"ה התגלו בבניית המזבח בחורב (שמות כ, כא) – "בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך".

ז. "ומה תעשה לשמך הגדול"

בעת מלחמת יהושע והעם ביריחו הכריז יהושע על איסור לקיחה מהשלל בנמקו את דבריו (יהושע ו, יז): "וְהִיְתָה הָעִיר חָרָם הִיא וְכָל אֲשֶׁר בָּהּ לֵה". חרם לה' דינו כקודשים, כפי שנאמר (ויקרא כז, כט) "כל חרם קדש קדשים הוא לה'". שם ה' הוחל על העיר כקורבן לה' ולפיכך הלוקח מן השלל דינו כמועל בקודשים. כך נאמר על הלקיחה מהשלל (יהושע ז, א): "וַיִּמְעְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַל בְּחָרָם, וַיִּקַּח עִכּוֹן... מִן הַחָרָם, וַיַּחַר אֵף ה' בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל".

יהושע רצה בכיבושיו להראות כי יד ה' עשתה זאת ועל כן קידש את העיר הראשונה שנכבשה ואסרה לשימוש פרטי ובכך תהיה כאנדרטה 'שם' לכבוד רבש"ע. אמנם, לאחר ההפסד במלחמת העי הראשונה, היה נראה כלפי חוץ שהקב"ה לא שותף ללחימה וממילא שמו לא יחול על יריחו. לפיכך אמר יהושע בתפילתו לקב"ה:

בִּי אֲדֹנָי מָה אָמַר אֶחָרִי אֲשֶׁר הִפֵּךְ יִשְׂרָאֵל עָרְךָ לִפְנֵי אֵיבָיו: וַיִּשְׁמְעוּ הַכְּנַעֲנִי וְכָל יִשְׂבֵי הָאָרֶץ וְנִסְבּוּ עָלֵינוּ וְהִקְרִיתוּ אֶת שְׁמֵנוּ מִן הָאָרֶץ וּמָה תַעֲשֶׂה לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל.
(שם, פס' ח-ט)

הקב"ה עונה ליהושע (שם פס' יב) כי ניתן לכפר על העם רק אם ימצא על מה להחיל את שם ה' שחולל ועד אז החרם יחול על כל העם "עורף יפנו לפני אויביהם כי היו לחרם, לא אוסיף להיות עמכם אם לא תשמידו את החרם מקרבכם".²⁸ רגימת עכן ושריפת השלל באש

28. ראיית השמדת יריחו ושללה כקורבן באה לידי ביטוי גם בהשוואה לדיני עיר הנידחת – שגם שם העיר ושללה נשרפים באש כקורבן, קיים איסור לבנות את העיר מחדש ושרפתה משיבה את חרון האף האלוקי. וכך נאמר בספר דברים (יג, יז-יח): "ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלוהיך (בדומה לנאמר על המנחה העולה כולה למזבח "לה' כליל תקטר" – ויקרא ו, טו) והיתה תל עולם לא תבנה עוד. ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען

היא שהשיבה את חרון האף מישראל (שם, פס' כה-כו), שכן על עכן הוחל דין החרם והעמק נקרא שמו עמק עכור. לאור זאת, מובן שתיקון "השם הגדול" שחולל בחרם,²⁹ תוקן בכך שבמות עכן נאמר שהקימו "גל אבנים גדול" ותיקון שם ה' היה בקריאת שם לעמק לזכר המעילה בקודש וכך נאמר שם:

וַיְקִימוּ עָלָיו גַּל אֲבָנִים גְּדוֹל עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּשָּׁב ה' מִחֲרוֹן אַפּוֹ עַל כֵּן קָרָא שֵׁם הַמְּקוֹם הַהוּא עֲמַק עֲכוֹר עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

לימים, כשבנו שבטי עבר הירדן "מזבח גדול למראה" (יהושע כב, י) וחשדו בהם שאר השבטים כי הם מואסים במזבח ה' בשילה, אשר הוא שם ה', הטיחו נציגי השבטים את ההאשמה (שם, פס' כ): "הֲלוֹא עֲכָן בֶּן זֶרַח מְעַל מְעַל בַּחֶרֶם וְעַל כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל הָיָה קֹצֵף". לא בכדי, בעת שיסורו "שמות הבעלים" מעם ישראל, ישוב עמק עכור להיות לפתח תקווה (הושע ב, יז-יט).

כהמשך לתיקון חילול שם ה' שקרא בעת המעילה בחרם, מייד בתום מלחמת העי השנייה נפנה יהושע לבנות מזבח לה' (יהושע ח, ל): "אז יבנה יהושע מזבח לה' אלוהי ישראל בהר עיבל".³⁰

ה. הרחבת המושג שם ה' בגאולה

כפי שראינו, הקריאה בשם ה' היתה במקום המקודש לשמו. מהו היחס לשם ה' מעת החורבן?

נראה ששתי משמעויות ראינו במקרא לשאלה זו: מחד, תקווה לחזרת שם ה' לירושלים וראיית הגלות כתופעה זמנית, ומאידך הרחבת שם ה' והחלתו על עם ישראל.

ישוב ה' מחרון אפו". לא בכדי יצרה הגמרא (סנהדרין קיג ע"א) השוואה בין דיני עיר הנידחת לדיני יריחו.

29. רד"ק (יהושע ח, טו) פירש את משמעות החשש "זמה תעשה לשמך הגדול" וכתב: "שיאמרו הגויים מבלתי יכולת ה' (במדבר יד, טז) והרי שמך כאילו נתמעט אצלם". פירוש זה יש בו קושי שכן טענה שזו שנטענה כבר על ידי משה רבנו בעקבות חטא העגל ובעקבות חטא המרגלים לא מופיע בה ולו פעם אחת הביטוי שם ה'. שמא זו הסיבה שרש"י מלבד פירוש זה הביא עוד מדרש ששם ה' מצוי בתוך ישראל וממילא כשלון ישראל בכיבוש הארץ לא יאפשר לשם ה' להתגלות.

30. אמנם התורה ציוותה שבניית המזבח תיעשה ביום שיעברו את הירדן ועל כן נאמר בגמרא (סוטה לו ע"א) כי בנס הגיעו ביום המעבר להר גריזים, וממילא לפי הבנה זו מעמד בניית המזבח הנאמר בפרק ח התקיים לא אחרי מלחמת העי אלא מוקדם יותר. המלבי"ם בפירושו ליהושע ח הראה כי שני ציווים היו בתורה בספר דברים (פרק כו): אחד לבו ביום בגלגל ואחד לתקופה מאוחרת יותר בהר גריזים. על פי קריאת המלבי"ם, הפסוקים המתארים את בניית המזבח שבהר עיבל באים במקומם הכרונולוגי.

ירמיה ניבא לאנשי עשרת השבטים שיום יבוא והם ישובו בתשובה ממעשיהם הרעים ויזכו לראות את ירושלים לאחר שגם היא תתקן את חטאיה וזו לשונו:

שובו בני שוכבים נאם ה' כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אהד מעיר ושנים ממשפחה והבאתי אתכם ציון: ונתתי לכם רעים כלבי ורעו אתכם דעה והשפיל: בעת ההיא יקראו לירושלם כסא ה' ונקוו אליה כל הגוים לשם ה' לירושלם ולא ילכו עוד אחרי שררות לבם הרע. (ירמיה ג, יד-יז)

כך התנבא ישעיה על ירושלים העתידה:

יראו גוים צדקה וכל מלכים כבודך וקרא לך שם חדש אשר פי ה' יקבנו. (ישעיה סב, ב)

אמנם, לעת הגלות עצמה, העירו הנביאים כי שם ה' הורחב, וכי מעתה הוא איננו רק במקום הפולחן אלא עם ישראל עצמו הוא המייצג את שם ה' בעולם. את הנימוק התיאולוגי להרחבה ביאר הנביא יחזקאל.

כיון שריבונו של עולם ייעד את עם ישראל לנטוש את שמות האלילים ולבנות לו מזבחות ולקרוא בשמו בארץ ישראל, הרי שעוד לפני הבנייה כבר חל שמו עליהם. כך ביאר יחזקאל את ההיגיון ביציאת מצרים על אף מצבם הרוחני הרדוד של ישראל טרם היציאה:

ביום ההוא נשאתי ידי להם להוציאם מארץ מצרים אל ארץ אשר תרתי להם זבת חלב ודבש צבי היא לכל הארצות: ואמר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו אני ה' אלהיכם: וימרו בי ולא אבו לשמע אלי איש את שקוצי עיניהם לא השליכו ואת גלולי מצרים לא עזבו ואמר לשפך חמתי עליהם לכלות אפי בהם בתוך ארץ מצרים: ואעש למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר המה בתוכם אשר נודעתי אליהם לעיניהם להוציאם מארץ מצרים. (יחזקאל כ, ו-ט)

מציאות שכזו חזרה להיות רלוונטית אחרי החורבן. שם ה' כבר לא מצוי בבית המקדש, ועבר להתגלות על עם ישראל בגלות, וזאת על מנת ששם ה' ימשיך להתגלות עליהם עד שיעלו שוב למקום המקודש. כך תיאר יחזקאל את התנהלות ישראל בגולה:

ויבוא אל הגוים אשר באו שם ויחללו את שם קדשי באמר להם עם ה' אלה ומארכו יצאו: ואחמל על שם קדשי אשר חללוהו בית ישראל בגוים אשר באו שמה: לכן אמר לבית ישראל פה אמר אדני ה' לא למענכם אני עשה בית ישראל כי אם לשם קדשי אשר חללתם בגוים אשר באתם שם: וקדשתי את שמי הגדול המחלל בגוים אשר חללתם בתוכם וידעו הגוים כי אני ה' נאם אדני ה' בהקדשי בכם לעיניהם: ולקחתי אתכם מן הגוים וקבצתי אתכם מפל הארצות והבאתי אתכם אל אדמתכם. (שם לו, כ-כד)

בדברי יחזקאל הללו מתברר ששם ה' התחלל בגולה לא רק מעצם חורבן המקדש – שם ה' בירושלים, אלא מעצם ההתנהלות הקלוקלת בגלות. שם ה' אמור היה להתגלות על ישראל עצמם בהיותם בגולה.³¹ את ההיגיון לכך מבאר יחזקאל בהמשך הנבואה:

כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' עוֹד זֹאת אֶדְרֹשׁ לְבֵית יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם אַרְבָּה אִתָּם כְּצֵאתָם: כְּצֵאתָן קְדָשִׁים כְּצֵאתָן יְרוּשָׁלַם בְּמוֹעֲדֶיהָ כִּן תִּהְיֶינָה הָעָרִים הַחֲרוּבוֹת מְלֵאוֹת צֵאתָן אָדָם וַיִּדְעוּ כִּי אֲנִי ה'. (שם, פס' לז-לח)

מעט החורבן, מוקדשים ישראל להיות הם עצמם לצאן קדשים, על כן שם ה' חל עליהם ישירות. עיקרון זה שראינו אצל יחזקאל, נראה שניתן למצוא אותו כבר מתקופת חורבן שילה. בעקבות חטאי ישראל כבשו הפלישתים את הארץ, החריבו את משכן שילה ולקחו בשבי את ארון ה' (שמואל א', ד). את משכנו מאס ה' וגזר תבוסה לעמו כפי שנאמר:

וַיִּטֵּשׁ מִשְׁכַּן שְׁלוֹ אֱהָל שֹׁכֵן בְּאֲדָם: וַיִּתֵּן לְשָׁבִי עֵזוֹ וַתִּפְאֲרֶתוּ בְּיַד צָר: וַיִּסְגֹּר לְחָרֵב עֲמוֹ וּבְנִחַלְתוֹ הִתְעַבֵּר. (תהילים עח, ס-סב)

אף על פי כן לא נתן הקב"ה את ישראל לכליה, והטעם לכך נאמר על ידי דוד:

שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד לְוִלִּי ה' שִׁהִיָּה לָנוּ יֵאמֶר נָא יִשְׂרָאֵל: לְוִלִּי ה' שִׁהִיָּה לָנוּ בְּקוֹם עֲלִינוּ אָדָם: אֲזַי חַיִּים בְּלַעֲוֹנוֹ בְּחַרּוֹת אִפְסָם בְּנוֹ: ... בְּרוּךְ ה' שְׁלֵא נִתְּנָנוּ טָרֶף לְשִׁנְיָהֶם: נִפְשָׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלֹטָה מִפֶּחַ יוֹקְשִׁים הַפַּח נִשְׁבֵּר וְאֲנַחְנוּ נִמְלֹטָנוּ: עֲזָרָנוּ בְּשֵׁם ה' עֲשֵׂה שְׂמִים וְאֶרֶץ. (תהילים קכד, א-ח)

כאשר כבר לא היה משכן ומזבח שיחולו עליהם שם ה', חל שם ה' על ישראל עצמם, וזו היתה סיבת גאולתם – בדיוק באופן שניבא יחזקאל ביחס לחורבן המקדש.

שילוב של שתי בחינות התגלות ה' בעת החורבן: צפייה לשיבה למקדש ולירושלים ששם ה' עליהם, וחלות שמו יתברך על ישראל עצמם – מצוי בתפילתו של דניאל:

וַעֲתָה שָׁמַע אֱלֹהֵינוּ אֵל תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֵל תְּחִנּוּנוֹ וְהָאֵר פְּנֵיךָ עַל מִקְדָּשְׁךָ הַשָּׁמַיִם לְמַעַן אֲדֹנָי: הִטָּה אֱלֹהֵי אֲזַנְךָ וּשְׁמַע פֶּקַח עֵינֶיךָ וְרֵאָה שְׂמִמְתֵּינוּ וְהָעִיר אֲשֶׁר נִקְרָא שִׁמְךָ עָלֶיהָ כִּי לֹא עַל צְדָקָתֵינוּ אֲנַחְנוּ מִפִּילִים תְּחַנּוּנוֹנוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הִרְבִּים: אֲדֹנָי שְׁמַעָה אֲדֹנָי סִלְחָה אֲדֹנָי הַקְּשִׁיבָה וַעֲשֵׂה אֵל תִּאֲחָר לְמַעַנְךָ אֱלֹהֵי כִּי שִׁמְךָ נִקְרָא עַל עִירְךָ וְעַל עַמְּךָ: (דניאל ט, יז-יט)

31. ניתן לומר שהרחבה שעשה יחזקאל היא שעמדה לחז"ל שראו בכל ייצוגיות של התורה על ידי מייצגיה קידוש שם ה' או להבדיל חילול השם (יומא פו ע"א). פרשנות מורחבת ומאוחרת זו היא שגרמה לפרשנות המרחיבה על פסוקי התורה בציווי על קידוש השם כפי שראינו בתחילת המאמר. אמנם, כאמור לעיל, זו הרחבה מאוחרת של המושג קידוש וחילול השם ועל כן בפשטי המקראות התבאר במאמר זה לפי הפרשנות שמתאימה למושג המקורי כפי שבא לידי ביטוי בפסוקי התורה והנביאים המוקדמים.

ט. חזרת שם ה' למקדש

נראה שהנביאים בשעה שחזו את חזרת השכינה למקדש לא הורו ששם ה' יחזור לממד המצומצם של מקום המקדש בלבד. לפי הנביאים, שם ה' אכן יתגלה במקדש, אך ישפיע החוצה הן בממד הגיאוגרפי לארץ ישראל כולה וממנה לכל העולם, והן בממד האנושי שם ה' מהמקדש ישפיע על כל עם ישראל וממנו כל האנושות תקרא בשם ה'.

את ההקדשה הראשונית בעת שיבת ציון, הן של שם ה' הן למקדש והן לעם ישראל במקביל, מצאנו בנבואותיהם של חגי וזכריה, כמתואר בספר עזרא:

וְהַתְּנַבֵּי חֲגִי נְבִיא וְזַכְרְיָה בְּרַ עֲדוּא נְבִיאֵי עַל יְהוּדִיָּא דִּי בִיהוּד וּבִירוּשָׁלַם בְּשֵׁם
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עָלִיהוּן: בְּאֲדִין קָמוּ זְרַבְבָּל בְּרַ שְׁאֵלְתִּיאֵל וְיִשׁוּעַ בְּרַ יוֹצְדָק וְשָׂרְיִו
לְמַבְנֵא בֵּית אֱלֹהֵא דִּי בִירוּשָׁלַם וְעַמְהוּן נְבִיאֵיהֶּ דִּי אֱלֹהֵא מְסַעְדִּין לְהוּן.
(עזרא ה, א-ב)

הרי ששם ה' חל הן על ישראל והן על המקדש.

כך יאמר צפניה הנביא על שם ה' העתידי שיחול על ישראל:

הִסִּיר ה' מִשְׁפָּטֶיךָ פְּנֵה אֵיבֶךָ מִלֶּךְ יִשְׂרָאֵל ה' בְּקִרְבֶּךָ לֹא תִירָאֵי רַע עוֹד: ... בְּעַת
הַזֵּהיָא אָבִיא אֶתְכֶם וּבְעַת קִבְצֵי אֶתְכֶם כִּי אֶתֶן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלַתְּהִלָּה בְּכָל עַמֵּי הָאָרֶץ
בְּשׂוֹבֵי אֶת שְׂבוֹתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר ה'.
(צפניה ג, טו-כ)

במקביל לשם ה' המתגלה מחדש, ניבא זכריה ששם האלילים יחלוף מן הארץ ואלו דבריו:

וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא נְאֻם ה' צְבָאוֹת אֲכָרִית אֶת שְׁמוֹת הַעֲצָבִים מִן הָאָרֶץ וְלֹא יִזְכְּרוּ
עוֹד.
(זכריה יג, ב)

הרחבת שם ה' לכל מרחבי ארץ ישראל ועל עם ישראל מצויה בנבואה העתידיית של יחזקאל על סיומה של מלחמת גוג ומגוג, וכך התנבא, שהצורך לטהר את הארץ מגופות לוחמי גוג הוא לצורך הפיכת הארץ כולה טהורה כראויה לשאת את שם ה' בטהרה:

וּקְבְּרוּם בֵּית יִשְׂרָאֵל לְמַעַן טַהַר אֶת הָאָרֶץ שְׂבָעָה חֳדָשִׁים: וְקָבְרוּ כָּל עַם הָאָרֶץ
וְהָיָה לָהֶם לְשֵׁם יוֹם הַקְּבָדִי נְאֻם אֱ-דֹנָי ה'.³² (יחזקאל לט, יב-יג)

אף העם כולו יישאר כנושא את שם ה' על אף חזרת שמו יתברך לארץ ישראל וכהמשך הנבואה:

32. הראייה בפרקי גוג ומגוג חלק מטהרת הארץ וקידוש שם ה' בה לקראת חלות שם ה' במקדש מחדש, יכולה לבאר מדוע הובאו פרקים לח-לט ביחזקאל, המדברים על מלחמת גוג ומגוג, בין הפרקים המדברים על גאולת הארץ (לו-לז) לפרקי המקדש (מ-מח).

לְכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' עֲתָה אָשִׁיב אֶת שְׁבוּת יַעֲקֹב וְרַחֲמֹתַי כָּל בַּיִת יִשְׂרָאֵל וְקִנְיָתוֹ
לְשֵׁם קְדוּשָׁי. (שם, פס' כה)

מתוך קדושת שם ה' בארץ ובעם יתפשט שם ה' לכל העולם ולכל האנושות. כך התנבא ירמיה לגבי התפשטות שם ה' מהעם לכל העולם:

כֹּה אָמַר ה' נָתַן שְׁמִי לְאֹר יוֹמָם חֶקֶת יָרַח וְכוֹכָבִים לְאֹר לַיְלָה רָגַע הַיָּם וַיִּהְיֶה
גְּלִיּוֹ ה' צָבָאוֹת שְׁמוֹ: אִם יִמְשׁוּ הַחֻקִּים הָאֵלֶּה מִלְּפָנַי נֶאֱמַר ה' גַּם זָרַע יִשְׂרָאֵל יִשְׁבְּתוּ
מִהָיֹת גּוֹי לְפָנַי כָּל הַיָּמִים. (ירמיה לא, לד-לה)

אף העמים אשר בעבר נלחמו מול השם החל בישראל (תהילים פג, ה) "אָמְרוּ לְכוּ וְנִכְחִידֵם
מִגּוֹי וְלֹא יִזְכָּר שֵׁם יִשְׂרָאֵל עוֹד" ורצו להוציא את שם ה' - המקדש, מהנהגת ישראל
המקדשים והמייחדים את שמו (שם פס' יג) "אֲשֶׁר אָמְרוּ נִירְשָׁה לָנוּ אֵת נְאוֹת אֱלֹהִים"
ישוּבוּ מִדְרַכְכֶם וַיְבוֹאוּ אִף הֵם לִקְרוֹא בְשֵׁם ה' (שם פס' יז-יט) "מִלֵּא פְנֵיהֶם קִלּוֹן וַיִּבְקְשׁוּ
שְׁמִי ה'... וַיִּדְעוּ כִּי אֶתֶּה שְׁמִי ה' לְבַדָּךְ עֲלִיוֹן עַל כָּל הָאָרֶץ".

אף האנושות כולה תצטרף לעם ישראל לקרוא בשם ה' כדברי הנביא צפניה (כ, ט): "כִּי אֲזַ
אֶהְפֶּךָ אֶל עַמִּים שְׂפָה בְרוּרָה לִקְרֹא כָּלֶם בְּשֵׁם ה' לְעַבְדוֹ שְׂכֵם אֶחָד".

לא בכדי תבוא עזיבת העמים את העבודה הזרה וחיבור כולם לשם ה' דווקא מהמקדש -
מקום שם ה'. כך מבואר בנבואת ישעיה:

תַּחַת הַנְּעֻצוּץ [=כינוי לעבודה זרה]³³ יַעֲלֶה בְרוּשׁ וְתַחַת הַסְּרָפָד יַעֲלֶה הַדָּס וְהִיָּה
לֵה' לְשֵׁם לְאוֹת עוֹלָם לֹא יִכָּרֵת: ... וְנִתְּתִי לָהֶם בְּבֵיתִי וּבְחֹמֹתַי יָד וְשֵׁם טוֹב מִבְּנֵי
וּמִבְנוֹת שֵׁם עוֹלָם אֲתֵן לוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכָּרֵת: וּבְנֵי הַנְּכֹר הַנְּלוּיִם עַל ה' לְשָׁרְתוּ וְלֹא יִהְיֶה
אֵת שֵׁם ה' לְהָיֹת לוֹ לְעַבְדִּים כָּל שְׁמֵר שְׂפָת מַחֲלָלוֹ וּמַחֲזִיקִים בְּבֵרִיתִי:
וְהִבִּיאֹתִים אֶל הַר קְדוּשִׁי וְשִׁמְחֹתִים בְּבֵית תְּפִלְתִּי עוֹלְתֵיהֶם וְזֹבְחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל
מִזְבְּחֵי כִּי בֵיתִי בֵּית תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל הָעַמִּים. (ישעיה נה, יג - נו, ז)

33. הקוצים 'הנעצוצים' (דיון בזיהוי הנעצוצים מצוי בדברי יהודה פליקס, עולם הצומח עמ' 222) הינם
כינוי לעג לעבודה זרה המשווה לקוץ לפי הגמרא (מגילה י ע"ב) שפירשה את המושג 'נעצוצים' כקוץ
תוך השוואה לפסוק (ישעיה ז, יט) "ובכל הנעצוצים ובכל הנהלולים" (וכן הורו חז"ל בגמרא ע"ז מו
ע"א לכוונת את האלילות 'עין כל' בשם 'עין קוץ') או ככינוי לרשעים (תרגום יונתן ורש"י). ההבנה
כי הנעצוץ (=הקוץ) הוא מהווה דימוי לעבודה הזרה מתחזקת בנבואת ירמיה (ד, א-ג) הקורא לעם
ליטוש את העבודה הזרה שאינה מועילה ולעם שמשקיע בה אמר הנביא (פס' ג ובמצודת דוד שם)
"ואל תזרעו אל קוצים". ההבנה כי הקוץ מהווה דימוי מקראי לרשע שלא מגלה את שם ה' (הקיימת
גם היא בחז"ל - בבא קמא ס ע"א כדרשה על הפסוק בשמות כב, ה "כי תצא אש ומצאה קוצים"),
מתחזקת באמצעות השוואה למשל יותם (שופטים ט, יד) בו הרשע מדומה לאטד הקוצני (בשאלה
האם האטד הינו קוצני מתעסק יהודה פליקס (עולם הצומח עמ' 134) ומדברי דוד המלך ביחסו
לרשעים (שמו"ב כג, ו) "ובליעל בקוץ מנד כלהם".

העולם שחטא בתחילתו ולא קרא בשם ה', יתוקן בקריאה כוללת של שם ה' היוצא מהמקדש ומתפשט לכל עבר וכדברי הנביא זכריה:

וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מִיַּם תִּיִּים מִירוּשָׁלַם הַצְּיָנִים אֶל הַיָּם הַקִּדְמוֹנִי וְהַצְּיָנִים אֶל הַיָּם הַמִּזְרָחִי וּבַחֲרֹף יִהְיֶה: וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וְשֵׁמוֹ אֶחָד.
(זכריה יד, ח-ט)